

אלא קשיא (7) משנתנו, דאם כן משמע מינה: אינה לשחיטה אלא לבסוף?!

ורבי יוחנן אמר: "ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף". (10)

אמר ליה רב אשי:

אמר ליה רב חביבי מחוזנאה לרב אשי:

הכי אמר רב גמרא משמיה דרבא: משנתנו עוסקת בכגון ששחט מקצת סימנין בחוץ, וגמרא לרוב סימני הבהמה בפנים. (8)

לימא, היתכן דקפכר רבי יוחנן: חולין שנשחטו בעזרה לאו דאורייתא, אין איסור דאורייתא לא בשחיטת חולין בעזרה ולא בהנאה מהם לאחר שחיטתם? (11)

איכא דמתני לה — להא דרב חביבי ורב אשי — אהא דאיתמר:

דאי סלקא דעתך: חולין שנשחטו בעזרה עב-ב דאורייתא היא, אם כן תיקשי משנתנו המחייבת ארבעה וחמשה על שחיטת חולין בעזרה, שהרי מכי שחיט ליה פורתא הרי

אמר רבי שמעון משום דרבי לוי סבא: "אינה לשחיטה אלא לבסוף", אין שחיטה נקראת אלא לבסוף השחיטה. (9)

עלתה על דעתו של רב הונא בריה דרבא לומר שהוא מתחייב על שחיטת מקצת?!?

למקומם או חוץ לזמנם, או מחשב שלא לשמן, אינה מחשבה, אלא אם כן חישוב בסוף שחיטה, רש"י.

ויש ליישב, שרב הונא בריה דרבא הלך בדעתו של אביו רבא, שהוא הבין בטעם הסיפא, שאינה משום "וטבחו כולו באיסורא" אלא משום "חמשה בקר אמר רחמנא לא חמשה חצאי בקר" ומטעם זה הקשה לרב נחמן "מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא" [לפי דעת הרשב"א שהובאה בהערה 2], ותירוצו של רב נחמן לא שמיצא ליה או לא סבירא ליה.

10. וכל כמה שחישוב חוץ לזמנו או למקומו או שלא לשמה, הרי זה מחשבה לפסול את הקרבן, רש"י.

7. לשון "אלא קשיא" אין מתאים כאן כל כך, כי מה קושיא יש בדבר אם נאמר שאכן משמע ממשנתנו שאינה לשחיטה אלא לבסוף, ולשון זה מתאים לפי ה"איכא דאמרי".

11. א. פירושו: והלוא אם כן תיקשי, דרבי יוחנן עצמו סובר בקדושים נז ב שהוא מדאורייתא, והוא נלמד ממה ש"אמרה תורה: שחוט שלי [קדשים] בשלי [בעזרה], ושלך [חולין] בשלך [בכל מקום], מה שלי בשלך אסור [דהיינו שחוט חוץ], אף שלך בשלי [חולין שנשחטו בעזרה] אסור", תוספות.

8. נמצא לפי תירוצו הגמרא, שמשנתנו עוסקת באופן ששחט בחוץ עד שלא נשאר אלא משהו מן המשהו לגמר השחיטה שאותו גמר בפנים, שהרי אם יש במה ששחט בפנים יותר מזה, הרי בתחילתו כבר נאסרה, ושוב אינו חייב על גמר הרוב, וצריך תלמוד.

ב. הרחבה בענין "לאו דמריה קטבח" באיסור הנאה דרבנן:

הנה בגמרא לעיל עא ב גבי שוחט לעבודה זרה, נוקטת הגמרא [עא ב] ד"מכי שחיט בה פורתא אסרה — משום תקרובת עבודה זרה — אידך לאו דמריה קטבח", ואילו כאן מבואר שבאיסור דרבנן אין אומרים "לאו דמריה קטבח", ואם כן מוכרח בפשוטו, שתקרובת

9. ונפקא מינה לענין המחשב בקדשים חוץ

במשנתנו — **כי קא מחייב** ארבעה וחמשה נמי, **אחהוא פורתא** [על תחילת השחיטה] הוא דמחייב.

אמר ליה רב אשי לרב אחא בריה דרבא:

לא תידחיה באופן זה! כי "וטבחו" כולו בעינן, וליכא!

אלא קשיא, שהרי נמצא מוכח לדעת רבי יוחנן שחולין בעזרה לאו דאורייתא!?

אמר ליה רב אשי: הכי אמר רב גמרא

כבר **אפרה** לבהמה, כיון שלדעת רבי יוחנן "ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף", ואידך [המשך השחיטה], **הרי לאו דמרה קא טבח!**?

אלא ודאי שסובר רבי יוחנן: חולין שנשחטו בעזרה לאו דאורייתא.

אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב חביבי מחזונאה בפני רב אשי:

לעולם יש לומר שרבי יוחנן סובר: חולין שנשחטו בעזרה דאורייתא, ומיהו —

חלות איסור בחפצא, ובאופן זה בלבד מיקרי "לאו דמריה קטבח", אבל בחולין שנשחטו בעזרה שלא עשו את איסורם כחלות איסור בחפצא, שהרי מקודשת היא, אם כן אין זה חשוב "לאו דמריה קטבח".

ב. **רבי עקיבא איגר** [נדפס לעיל עא ב בד"ה במה שטרחון **כתב לחלק באופן אחר**, והוא על פי מה שהובא לעיל [הערה 5 אות ב], לתמוה: איך שייך לומר גבי חולין שנשחטו בעזרה, דמכי שחיט ביה פורתא אסרה, ואידך לא דמריה קטבח, והרי כל עיקר מה שנאסר בהנאה הוא משום שלבסוף גמר את השחיטה, ולמפרע חשובה שחיטה מתחילה ועד סוף, אבל בשעה שהוא עוסק בשחיטה קודם שגמר, עדיין לא נאסרה בהנאה, ויש לבעלים זכות ליהנות בהם כחפצם, ולמה ייפטר על המשך הטביחה! ובהכרח צריך לומר, דמכל מקום עתה בגמר השחיטה, איגלאי מילתא למפרע, שאם היה נהנה בה מקודם גמר השחיטה, היה למפרע הנאתו באיסור, מיקרי גם כן לאו דמריה.

וכתב רבי עקיבא איגר, שלענין זה — לומר "איגלאי מילתא למפרע" דלאו דמריה קטבח — בלבד הוא דלא די באיסור דרבנן, אבל במקום שנאסר בפועל ליהנות מהבהמה בזה די באיסור

עבודה זרה אסורה בהנאה מדאורייתא, שאם לא כן לא היינו אומרים "לאן דמריה קטבח".

אך **כתבו התוספות** [בעמוד ב ד"ה דאי], שיש לדחות: כי תקרובת עבודה זרה — אפילו אם אינה אסורה בהנאה אלא מדרבנן — הוי "לאו דידיה" כיון דאסרו חכמים בכל הנאות דאפילו קידש את האשה אינה מקודשת, כמבואר בתוספתא [קדושין פרק ד], ואילו בחולין שנשחטו בעזרה מבואר בגמרא בקדושין נח א, שהיא מקודשת היות והוא רק מדרבנן.

וביאור דבריהם — על פי "שערי ישר" שער א פרק י — הוא, על פי מה שהובא בהערות ל"חברותא" קידושין נו ב, שלענין קדושי אשה, אין די במה שהדבר אסור בהנאה כדי שלא יהיה ניתן לקדש בו [ואפילו שיווי פרוטה יש בו], ומה שאינה מקודשת באיסורי הנאה הוא רק משום שחלות האיסור שבחפצא מפקיע ממנו דין ממון; ועוד מתבאר שם, שבאיסורי הנאה דרבנן הדבר תלוי בתקנתם, שפעמים עשו את איסורם כחלות איסור בחפצא, ופעמים שלא עשו, וב"שערי ישר" שם כתובים הדברים בהרחבה].

וזה הוא שכתבו התוספות, שהיות ובתקרובת עבודה זרה מצינו שאינה מקודשת, אם כן הוא

משמיה דרבא: כי קא מחייב במשנתנו, בכגון ששהט מקצת סימניו בחוץ, וגמרן בפניו.

א. עדים שהעידו עדות שיש בה לחייב ממון את הנידון, והוזמו על ידי שני עדים שאמרו: "עמנו הייתם" באותו יום במקום אחר, כך שלא הייתם יכולים להעיד את העדות שלפי דבריכם ראייתם במקום אחר, הרי עדותם בטילה, וחייבים הם לשלם "כאשר זמם לעשות לאחיו", ומחלקים העדים הזוממים ביניהם את הסכום שרצו לחייב את הנידון.

ב. אין העדים נעשים זוממין עד שיזומו כולם ואפילו היו הרבה, אבל אם הוזמו רק

חלק מן העדים, אף שעדותם בטילה, אין הם חייבים לשלם "כאשר זמם לעשות לאחיו".

ג. אין העדים נעשין זוממין עד שייגמר הדין על פיהם.

מתניתין:

גנב על פי שנים, כלומר: העידוהו שני עדים שגנב, וטבח ומכר על פיהן של אותם העדים, ונמצאו העדים זוממים בכל עדותן.

הרי שני העדים משלמין יחד את הכל, הן

דרכנו, וכפי שיתבאר.

ואם כן חלוק איסור דרבנן בחולין שנשחטו בעזרה, שאין אומרים בו "לאו דמריה קטבח", לבין תקרובת עבודה זרה, שדי באיסור דרבנן כדי לומר "לאו דמריה קטבח"; שהרי אין צריך ל"איגלאי מילתא למפרע" אלא גבי חולין שנשחטו בעזרה שהוא תלוי בשם "שחיטה" ואם לא יגמור את שחיטתו, אין כאן איסור הנאה, מה שאין כן, בתקרובת עבודה זרה, הרי כתבו התוספות [לעיל עא ב ד"ה איסורין], שהבהמה נאסרת במעשה ואין צורך בשם "שחיטה", [ולכן כתבו התוספות, שאפילו למאן דאמר אינה לשחיטה אלא לבסוף, מכל מקום נאסרת הבהמה בתחילת השחיטה, וחלקו בזה על רש"י שם, וכפי שהובא כל זה שם בהערה 3 אות ב], ואם כן מיד שהתחיל לשחוט כבר נאסרה הבהמה בפועל מדרבנן ליהנות בה, ושפיר אמרינן "לאו דמריה קטבח".

והמתיק רבי עקיבא איגר את דבריו, שבאיסור דרבנן אין אומרים "איגלאי מילתא למפרע", על פי מה שמצינו [שולחן ערוך חושן משפט רלד

ב], גבי מי שמכר לחבירו טריפה ואכלו הלוקח בשוגג, שיש חילוק בין אם היתה זו טריפה דאורייתא, שאין הלוקח צריך לשלם דמים, לבין טריפה דרבנן שהלוקח צריך לשלם דמים, וביאר הסמ"ע שם את הטעם, שאכילת איסור דאורייתא אינה נחשבת להנאה, ואדרבה צער הוא לו שעבר על דאורייתא ואפילו שהיה שוגג, מה שאין כן באיסור דרבנן.

ואם כן הכי נמי יש לומר, שבאיסור הנאה דאורייתא, אם כי בזמן ששחט פורתא לא היה כח ביד בית הדין לעכב את הבעלים מליהנות [שמא לא יגמור], מכל מקום אם היה נהנה, הרי עכשיו שנגמרה השחיטה איגלאי מילתא שהנאתו לא היתה הנאה, כי באיסור דאורייתא אינו חפץ ליהנות; מה שאין כן באיסורים דרבנן, שאם עבר ונהנה הרי מיקרי הנאה, וכשנשחט מקצת הלוא לא היה לבית הדין כח למונעו מליהנות, וגם אחרי שגמר את השחיטה לא נעקר שם הנאה ממנו, כי הנאה באיסור דרבנן נקראת הנאה, לכן באופן זה, אין אומרים "לאו דמריה קטבח".

כפל והן ארבעה וחמשה שבאו לחייבו, ונותנים אותו למי שזממו לחייבו. (1)

ואם **גנב על פי שנים, וטבח ומכר על פי שנים אחרים, ואלו ואלו** — עדי הגניבה ועדי הטביחה — **נמצאו זוממין, כי אז:**

הראשונים — עדי הגניבה שזממו לחייבו כפל בלבד — **משלמין תשלומי כפל.**

ואחרונים — עדי הטביחה שזממו להוסיף עליו תשלומי שנים ושלושה — **משלמין תשלומי שנים ושלושה.** (2)

ואם **נמצאו אחרונים** [עדי הטביחה] בלבד **זוממין:**

הוא הגנב **משלם תשלומי כפל** על פי עדי הגניבה שלא הוזמו, והן — עדי הטביחה שהוזמו — **משלמין תשלומי שלושה** שבאו לחייבו שלא כדין.

ואם נמצא אחד בלבד מן האחרונים [עדי הטביחה] **זוממין**, הרי **בטלה עדות שניה** ואין מחייבים על פיה את הגנב, ועדות ראשונה של גניבה קיימת; והעד הזומם פטור מלשלם, כי "אין עדים זוממין משלמים עד שיוזמו כולן".

ואם נמצא אפילו אחד מן הראשונים [עדי הגניבה] **זוממין**, (3) כי אז **בטלה כל העדות, שאם אין גניבה, אין חיוב על טביחה ואין חיוב על מכירה**; אך אין משלמין לא אלו ולא אלו, שאין כאן הזמה מליאה על אף אחת מן העדויות. (4)

גמרא:

כשם שהאמינה תורה לעדים השניים האומרים על הראשונים: "עמנו הייתם ושקר דברתם" לענין ביטול עדותם, ולענין חיוב "כאשר זמם", כך האמינה תורה לאחרונים לענין פסול הראשונים, ואומרים

גם עדות הטביחה עם הזמתם של הראשונים, כי "אם אין גניבה אין טביחה ואין מכירה", ונמצא שבשעת הזמתן כבר לא היו זוממים, ואין הם חייבים "כאשר זמם".

3. ראה "ספר שינויי נוסחאות", שיש גורסים "זומם" שהרי לא הוזם אלא אחד.

4. כתב רש"י: **בטלה כל העדות:** והוא [אחד מן הראשונים] פטור [שהרי לא הוזמו כולן], והן [האחרונים] פטורין [שהרי לא הוזמו], ואפילו חזרו והוזמו אחרונים אחרי כן [אחר שהוזם אחד מן הראשונים], אין משלמין, שהרי בטלה עדותן כבר והוכחשו [וכמו שכתב רש"י לעיל, הובא בהערה], דכיון דלא גנב לא טבח, ואהכחשה

1. כתב רש"י: משלמין לו את הכל, ובגמרא מוקי לה כשהוזמו על הטביחה תחילה, ובפשוטו כוונתו לאמור בדף עד ב, והטעם, משום שאם לא הוזמו על הטביחה תחילה, נמצא שכבר בטלה עדות הטביחה בשעה שבאים להזימם, שהרי "אם אין גניבה אין טביחה ואין מכירה", ועל דרך שכתב רש"י בהמשך המשנה בד"ה והאחרונים ובד"ה בטלה; ואולם ראה בסוגיא שם, שדבר זה תלוי במחלוקת אם "הכחשה תחילת הזמה".

2. כתב רש"י, שאין האחרונים משלמים תשלומי כפל, אלא אם הם שהוזמו תחילה, כי אז עדותן קיימת בשעה שהוזמו, אבל אם הוזמו תחילה עדי הגניבה ובטלה עדותן, אם כן בטלה ממילא

ומפרשינן את מחלוקתם של אביי ורבא, בשני אופנים:

אביי אמר, למפרע הוא נפסל:

שהרי מההוא שעתא דאסהיד [משעת עדותו] הוה ליה "רשע" כי ענה ברעהו עדות שקר, והתורה הרי אמרה: "אל תשת ידך עם רשע להיות עד חמס", ודרשו חכמים: "אל תשת רשע עד".⁽⁷⁾

רבא אמר, מכאן ולהבא הוא נפסל:

משום שעד זומם שאנו מחזיקים אותו

אנו שהעידו שקר ונפסלו לעדות משום ש"רשעים" הם, ואף ששני העדים הראשונים מכחישים אותם, ואומרים: "היינו במקום העדות".⁽⁵⁾

איתמר:

עד זומם,⁽⁶⁾ כלומר: עד שהעיד שקר בניסן, והוזם על עדותו באייר, נחלקן בו אביי ורבא, מאימתי הוא נפסל לעדות:

אביי אמר: למפרע משעת עדותו הוא נפסל.

רבא אמר: מכאן ולהבא, משעת הזמתו ואילך הוא נפסל.

הראשונה והשניה, "אלא שבזמן שלא הוזם אלא אחד בטלו שתייהן, אבל כשהוזמו שניהן לא בטלה עדות ראשונה, אלא משלמין [העדים] כפל [מדין "כאשר זמם"], וצריך תלמוד כוונת רש"י בזה.

5. נתקשו התוספות: היות ועד זומם חידוש הוא, ולא מצינו בתורה במפורש שהעדים הראשונים נפסלים לעדות, אם כן היה לנו לומר: "אין לך בו אלא חידושו", ולא ייפסלו העדים! ? ותירצו: "ודאי כיון דמשלמי ממון ונהרגים, כל שכן שנפסלים, דלא הימנינהו רחמנא לחצאין"; וב"קובץ שעורים" אות מה נתקשה בדבריהם, שהרי גם מה שלפי דעת רבא בגמרא אין הם נפסלים למפרע, הוא בגדר נאמנות לחצאין.

6. ראה מה שלמד רבינו תם [בתוספות סנהדרין כז א ד"ה דאסהידן], מלשון הגמרא שנקטה "עד זומם" לשון יחיד.

7. מלשון הגמרא מתבאר, שאפילו עד שהעיד שקר בפני בית דין, אין פסולו אלא משום ש"רשע" הוא, ולא משום שבטלה נאמנותו.

לא מחייבו, אלא א"עמנו הייתם", שתסרה [כן צריך לומר, על פי "ספר שינויי נוסחאות", ראה שם, והוא לשון הגמרא במכות "לענות בו סרה, עד שתסרה גופה של עדות"] גופה של עדות".

ותמה רבי עקיבא איגר בתוספותיו למשניות על דברי רש"י, שבענינו אין צריך לחדש שאין חייבים אלא כשאמרו עדים השניים "עמנו הייתם"; ואין צורך לזה, אלא דרך משל כשהכחישו העדים את הראשונים ואומרים: שקר אתם דוברים כי הלוח או המלוה שאתם מעידים על הלואתו של זה לזה עמנו היה במקום אחר, ובזה חידוש הוא, שאף על פי שאומרים הם "שקר אתם דוברים" אין מאמינים לכת השניה, שלא האמינה תורה לעדים האחרונים, אך ורק כשהעידו על הראשונים שהם עצמם היו במקום אחר וזה נקרא "תסרה גופה של עדות" וכמבואר כל זה במכות ה א; אבל בענינו הרי יכול להיות אמת כל עדותם שהעידו, ואכן טבח, אלא שהשור לא היה גנוב, והם מה כי נלין עליהם! ?

ב. עוד ביאר רש"י, שכל שכן אם הוזמו שני העדים הראשונים תחילה, שבטלה כל העדות

כשקָרן על פי שנים שהזימוהו ואמרו "עמנו הייתם", הרי חידוש התורה הוא —

דהא תרי ותרי נִינהו [שהרי יש כאן עדות שנים כנגד שנים], כי כנגד השנים המזימים האומרים: "עמנו הייתם" במקום אחר, הרי מעידים שני הראשונים כל אחד על עצמו

ועל חבריו, שאכן היו במקום שהם אומרים, ומסברא היה לנו לומר:

מאי חזית דציית להני ציית להני, למה שומע אתה את דברי הכת האחרונה האומרת: "עמנו הייתם", יותר מאשר את הכת הראשונה! (8)

8. א. נחלקו אמוראים בבבא בתרא [לב ב], בדין שתי כתי עדים המכחישות זו את זו, מה הוא דינם לענין עדויות אחרות:

רב הונא סובר: כל אחת כשירה להעיד, ומשום שמעמידים אנו את כל אחת על חזקת כשרות.

רב חסדא סובר: כל אחת היא ספק פסולה, ואין מקבלים מהם עדות.

וכתבו כאן התוספות, שלפי רב הונא הרי ודאי שחידוש הוא לפסול את העדים המזומים, כי מן הדין היה לנו לדון אותם כעדים מוכחשים ולהאמינם לכל עדות אחרת משום "חזקת כשרות". ולדעת רב חסדא ביארו התוספות בשני אופנים:

האחד: אכן לדעתו אין כאן חידוש לענין פסול.

השני: חידוש הוא שהם נפסלים בתורת ודאי, ואינם כשרים אפילו להחזיק ממון; כי אילו מחמת שהם ספק פסולים, עדיין נאמנים הם להחזיק את הממון ביד המוחזק, שהרי יש כאן ספק שמא עדים כשרים מעידים כמותו.

וכתבו התוספות לפי פירושה השני, שכל עדות שהעידו העדים המזומים קודם שהוזמו והיא באה להוציא ממון, וכגון שחתמו על שטרי מלוה ומקח הבאים להוציא, יהיה הדין שאף רבא מודה בהם שלמפרע הוא נפסל, לפי הטעם הראשון בדברי רבא שהוא משום "אין לך אלא משעת חידוש ואילך", שהרי לענין להוציא ממון אין חידוש; ולפי זה יהיה נפקא מינה בעדויות אלו בין שתי הלשונות בטעמו של רבא, ומה

שלא אמרה הגמרא ד"איכא בינייהו" בעדויות הבאות להוציא, היינו משום שהגמרא טורחת למצוא נפקא מינה בין לרב הונא ובין לרב חסדא.

ב. לפי מה שכתבו התוספות אליבא דרב חסדא, שהעדים שהוכחו, כשרים להעיד בעדות אחרת להחזיק ממון, דהיינו: כגון ראובן ושמעון שהוכחו על ידי לוי ויהודה בעדות כל שהיא, ויבואו ראובן ושמעון ויעידו כנגד יששכר וזבולון המעידים על פלוני שהוא חייב ממון, כי אז הדין הוא שמשפק אין מוציאים ממון, [וכן נראה גם מדברי הרשב"ם בבבא בתרא לב ב, שכתב על דברי רב חסדא: "ולא יעידו בשום עדות שבעולם, דאוקי ממונא אחזקיה ולא תוציאנו מספק, שמא עדים פסולים הם" —

מזה היה נראה לכאורה ללמוד, שהוא הדין בשאר ספק פסולי עדות, וכגון אם העידו שני עדים על ראובן ושמעון שהם פסולי עדות, ובאו שנים והכחישום, ויבואו ראובן ושמעון — שהם ספק פסולי עדות — ויעידו כנגד יששכר וזבולון [שהם בחזקת כשרים] המעידים על פלוני שהוא חייב מנה, וראובן ושמעון [שהם ספק פסולים] מעידים להחזיק את הממון, שלפי תוספות והרשב"ם יהיה הדין שאין מוציאים ממון מספק, ולא נאמר: אין ספק [עדות] מוציא מידי ודאי [עדות].

אך יש לחלק — על פי "שער משפט" סימן לד סקט"ו — ומשום דבאופן שדיברו בו התוספות, מוכרח הדין כפי שאמרו, ומשום דהגע עצמך: אם ראובן ושמעון מעידים עדות

איכא דאמרי: רבא נמי כאביי סבירא ליה [אף רבא מודה לאביי], דאמר: מן התורה למפרע הוא נפסל, והכא שאמר רבא "מכאן

הלכך, אף שחידשה תורה להאמין לכת השניה, "אין בו, אלא משעת חידוש ואילך" דהיינו משעת הזממה.⁽⁹⁾

נתבאר בפנים].

ומיהו לפי מה שפירש המהרש"ל בסנהדרין כז א ד"ה דאסהידו את שיטת רבינו תם שם, אין רבינו תם סובר בזה כהתוספות, אלא אפילו אם לא מסייע האחד את השני, חשוב זה כתרי ותרי, ואף באופן זה חידוש הוא להאמין את המזימים; ורבי עקיבא איגר [בתוספות בסוגייתנו ד"ה דאסהידו] הביא גם מדברי הרא"ה בכתובות יט ב ד"ה תנו רבנן בסופו, שהוא אינו סובר כהתוספות, ואפילו בלי סיוע האחד לחבירו, חשוב "תרי ותרי", [והוא ממה שכתב שם, גבי שני עדים שכל אחד מעיד על כתב ידו שלו, שהוא חשוב כאילו "על מנה שבשטר הם מעידין", ובאו שנים ואמרו להם: "אין זה כתב ידכם" דזה חשוב כתרי ותרי, ואף שאין העדים מסייעים זה את זה; ומיהו מלשונו של רבי עקיבא איגר נראה, שאין הדבר פשוט אצלו, שהרא"ה חולק על התוספות; ויותר מפורש כדברי הרא"ה ב"שיטה מקובצת" בשם הריטב"א בדף כ ב בד"ה מתני', והביא כן מן הירושלמי; וראה עוד באות ב שהובא בשם הר"ן, ששני עדים המזימים את העדים שבשטר, חידוש הוא, ואף שבסתמא אין שני העדים שבשטר מסייעים זה את זה, ראה שם.

ב. האם אף לדעת אביי הוא חידוש, וביאור סברתו:

כתב ב"קובץ שעורים" אות מג, שיש לפרש את טעמו של אביי החולק על רבא בשני אופנים:

האחד: לדעת אביי אין אומרים "אין לך בו אלא משעת חידושו", [כי זה הוא דבר מחודש לומר, שמשעת הזממה הם נפסלים, אף שסיבת פסילתם היא שעת העדות].

כל שהיא, ומכחישים אותם לוי ויהודה ויששכר וזבולון, הרי פשיטא שיש כאן ספק, כי תרי כמאה; והגע עצמך עוד, אם לוי ויהודה מעידים עדות אחת, ויששכר וזבולון מעידים עדות שניה, וראובן ושמעון מכחישים הן את אלו והן את אלו, הרי ודאי שהכחשתם הכחשה היא לשתי העדויות, כי מה לי הכחשה לארבעה עדים במעשה אחד או בשני מעשים.

ואם כן באופן שדיברו בו התוספות, דהיינו שראובן ושמעון הכחישו בתחילה את לוי ויהודה, ושוב באים הם להכחיש את יששכר וזבולון, הרי זה דומה ממש לשני עדים המכחישים שתי כתות עדים שהעידו כל אחד על דבר אחר; אך מזה אין ללמוד לעדים ספק פסולים, שבכוחם להכחיש עדים שהם ודאי כשרים, ואדרבה יש לומר: "אין ספק מוציא מידי ודאי".

ונמצא לפי דבריו, שאם יעידו אותם עדים — שהם ספק פסולים לפי רב חסדא — להוציא ממון, ויהיו כנגדם שני עדים המעידים להחזיק ממון, כי אז יהיה הדין ש"מספק" נעמיד את הממון ביד המוחזק, וכדין שני כתות עדים המכחישים זה את זה, שרק משום ספק מעמידים ביד המוחזק, אבל אין כאן הכרעה ודאית, שהממון של המוחזק.

9. הרחבה בענין "עד זומם חידוש הוא":

א. באיזה אופן הוא חידוש:

בתוספות לקמן עג א ד"ה דאסהידו, מבואר, שהחידוש הוא דוקא באופן שכל אחד מעיד על עצמו ועל חבירו, אבל אם אינו מעיד על חבירו, אלא על עצמו בלבד, אין כאן חידוש, וכן מבואר גם ב"יד רמה" לסנהדרין כז א, [ועל פי זה

העדים המוזמים עד שלא הוזמו בבית דין, והחתימו אותם על שטרי מכר שהם קונים מאחרים; ואם נפסול את העדים למפרע משעת עדותם, הרי יפסידו לקוחות אלו את

ולחבא הוא נפסל" הוא תקנת חכמים, דהיינו טעמיה דרבא: משום פסידא דלקוחות, שלא יפסידו הלקוחות שלא היו יודעים בפסלותם של

עג-א

אלא לומר, שאין מחייבים עדי שטר ב"כאשר זמם"; וב"קהלות יעקב" סנהדרין [הנדמ"ח סימן כ], תמה על זה, שהרי בר"ן מבואר בטעמו של בעל המאור, שהוא משום ש"אין לך בו אלא חידושו", והרי עיקר החידוש אינו במה שהם חייבים ב"כאשר זמם", אלא במה שהאמינה התורה את השניים יותר מן הראשונים, ואם דין זה אמור אף ביחס לעדות שבשטר אם כן ממילא צריכים הם לשלם "כאשר זמם" כי זה אינו חידוש; וראה מה שכתב ליישב שם].

ג. גדר החידוש:

כתב הרמב"ן בפירושו על התורה בפרשת עדים זוממין על הפסוק: "ודרשו השופטים היטב, והנה עד שקר העד" [דברים יט יח] "לא פירש הכתוב איך יודע שהוא עד שקר, כי בהיות הענין בשני עדים מעידים על הדבר, אפילו יבואו מאה ויחישו אותם, לא יתברר ששקר ענו, ועל כן באה הקבלה הנאמנה, ופירשה, כי ההזמה תהיה כשיאמרו "והלא ביום פלוני עמנו הייתם", והטעם מפני שהעדות הזו היא על גופם של עדים, והם אינם נאמנים על עצמם לומר לא עשינו כך, שהרי יכולים הללו לומר עליהם שהרגו את הנפש, או שחיללו את השבת".

וכן בטור [חור"מ סימן לח] כתב טעם זה, בטעם נאמנות עדותם של האחרונים, ותמהו המפרשים: הרי בסוגייתנו אמרו שחידוש הוא, ומן הדין לא היה צריך להאמין את האחרונים! ? וב"שיעורי רבי שמואל" למכות [סימן ג אות ג], הביא מדברי ה"לחם משנה" [עדות יח ב], שהבין בדעת הטור והרמב"ן, שהם סוברים

השני: אביי חולק וסובר שעדים זוממים אינו חידוש, כיון שאין מעידים בגוף המעשה אלא על העדים עצמן, [ובאות ג יבואר, שלדעת ה"לחם משנה" חלוקים בזה הראשונים].

וכתב שם להוכיח כפירוש שני, ממה שכתב הר"ן בחולין פרק גיד הנשה, לענין רוב בקבוע, שהיות וחידוש הוא, אין לך בו אלא משעת חידושו ואילך, הרי מוכח שטעם אביי הוא משום שאין כאן חידוש, כי קיימא לן כאביי; ומטעם זה כתב שם, שהרמב"ם שכתב [עדות יח ג]: "וזו שהאמינה תורה עדות האחרונים על עדות הראשונים, גזירת הכתוב הוא", ומשמע שיש חידוש במה שהאמינה התורה את השניים על הראשונים, בהכרח שיחלוק על דברי הר"ן לענין קבוע.

והנה כתב בעל המאור [כתובות ח ב מדפי הרי"ף בסוף הדברים], שבעדים החתומים בשטר "אין הזמה לעולם לשלם ממון, אלא בעדות בעל פה"; וכתב הר"ן [כתובות יב ב מדפי הרי"ף] בפירוש טעמו, שהוא משום דסבר: עדים זוממין חידוש הוא ואין לך בו אלא חידושו, דהיינו בסתם עדות שהיא בעל פה; ואם כן מבואר מדברי הר"ן שלא כטעמו השני של ה"קובץ שעורים".

[ובעיקר דברי בעל המאור, כתב הש"ך [לח ב], שאין כוונתו לומר, שבעדות שבשטר שהוזמה, אין מתבטלת העדות הראשונה שבשטר, אלא שזה הוי כמו הכחשה של שנים כנגד שנים, וכמו שהוכיח שם מגמרא שעדות בשטר שהוזמה בטל השטר, ובהכרח שהעדות בטילה והעדים נפסלים, ואין כוונת בעל המאור